

doi: [10.21464/fi36413](https://doi.org/10.21464/fi36413)

In memoriam

Ivan Urbančič **(Robič, 1930. – Ljubljana, 2016.)**

U Ljubljani je u 86. godini života umro Ivan Ivo Urbančič, nedvojbeno najznačajniji filozof u Sloveniji, filozof koji je samoprijegorno i neodstupno služio filozofiji i njezinoj stvari, služio s najvećom predanošću i posvećenošću, služio ustrajno i potpunoma, do kraja.

Zarana shvativši da je filozofija najstroži i najplemenitiji napor mišljenja za koji je čovjek uopće kadar, Ivan Urbančič je između filozofije i svojega života, svoje egzistencije, postavio znak jednakosti. To je pravi i najdublji razlog što se nijedno od njegovih djela, broj kojih nije mali, nikako ne može odvojiti od osobe svojega autora. Postoji tu jedna naročita idiosinkrazija, zamjetljiva za svakoga tko se lati tih dragocjenih djela suvremene slovenske i europske filozofije. U njima se filozofska misao začinje i razgorijeva iz samoga ljudskog bića njihova autora. Svekolika filozofska djelatnost Ivana Urbančiča može se uzeti kao uvjerljiva potvrda istinitosti misli Miguela de Unamuna: Ako filozof nije čovjek, najmanje je filozof.

Već od vremena svojega studija na poslijeratnom studiju filozofije na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, zatrovanom otpacima sumorne i ustajale staljinističke verzije dijalektičkog i historijskog materijalizma, ustrajao je Ivan Urbančič na tome da se filozofija zasniva na misliocima kao što su Kant i Schopenhauer. Nešto kasnije, kad ih je započeo prevoditi, na njih je nadovezao još Diltheya (što je rezultiralo imponantnom knjigom *Temelji metode moći*, 1976.) i Jaspersa, Husserla i Sartrea, Nietzschea i Heideggera. Tako Ivan Urbančič nije bio samo prvi koji je filozofiju u pravom smislu te riječi iznovice vratio u Sloveniju nego i prvi koji je u Sloveniju uveo fenomenologiju, taj ključni filozofski smjer 20. stoljeća. Već pri kraju šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća izašle su u njegovu vrsnom i pouzdanom prijevodu Heideggerove *Izabrane rasprave*, Heideggerov *Europski nihilizam* i Husserlove *Kartezijanske meditacije*. Uz njih su izlazile i opsežne i temeljite Urbančičeve studije o tim i drugim srodnim europskim misliocima.

Filozofski studij Urbančič nastavlja u Beču i potom u Kölnu kod Karl-Heinza Volkman-Schlucka. Doktorirao je 1970. u Zagrebu kod Vanje Sutlića radom *Ontološko značenje sklopa proizvodnja-potreba u Marxovoj filozofiji ili Marxova metafizika*. S ideološkog je aspekta ta disertacija mogla biti samo degradacija Marxa, no takvo je ontološko-povijesno razmatranje zapravo značilo odavanje ponajveće »počasti« Karlu Marxu jer ga je uvrštavalo među nekoliko najznačajnijih filozofskih imena u povijesti duha. Istodobno se Ur-

bančič zaposlio na ljubljanskom Institutu za sociologiju i filozofiju i započeo intenzivno posvećivati povijesti slovenske filozofije. Sve do danas ostaje njegov opus iz tog područja najopsežniji i najdorađeniji. Urbančič nije samo pisao knjige poput *Glavne ideje slovenskih filozofa: između skolastike i neoskolastike* (1971.) nego je priredio i pretiske te prijevode ovih filozofa s latinskog. Napose je značajno njegovo izvlačenje iz zaborava Franceta Vebera, oca moderne slovenske filozofije, utemeljitelja studija filozofije pri ustanovljenju ljubljanskog sveučilišta nakon Prvog svjetskog rata. U taj okvir spada Urbančičeva knjiga *Predmetna teorija odnosno fenomenologija* (1971.), koja svjedoči o neposrednoj povezanosti na početku 20. stoljeća porođene slovenske misli s istodobnom europskom. Ta je studija pobudila i njegova prijatelja i filozofskog suputnika Dušana Pirjevca da se upusti u dubinski studij fenomenološke estetike i teorije europskog romana.

Godine 1971. izlazi poznata i na hrvatski 1981. prevedena Urbančičeva knjiga *Lenjinova »filozofija« ili o imperijalizmu*. Urbančič u njoj pokazuje da dijalektički materijalizam preuzima temeljnu usmjerenost novovjekovne filozofije: iskoristiti tumačenje svijeta za ovladavanje svijetom. Dijalektički materijalizam, koji uključuje i historijski materijalizam, prema Lenjinu, nije samo metoda ovladavanja prirodom, nego ponajprije metoda ovladavanja društvenim suprotnostima. Vladavini čovjeka nad prirodom pridružuje se diktatura proletarijata nad društvom. Lukavstvo uma postaje lukavstvo Partije. Lukavstvo je Partije pak u tome da u ime diktature proletarijata i vladavinu čovjeka nad prirodom, odnosno sve znanosti i umijeća, podređuje kao sredstvo uvećanja vlastite moći. Prema tome, *imperium* (vladavina), koji se oslanja na diktaturu proletarijata, predstavlja najviši stupanj imperijalizma što ga je, upravo na svojem začetku, zacrtala novovjekovna filozofija kao metafizika subjektiviteta. Imperijalizam pritom Urbančič ne misli negativno, odnosno pejorativno. Imperijalizam kao ontološko-povijesni proces je presudni događaj suvremena svijeta, događaj koji nadilazi političke i sociološke dimenzije jer bezuvjetna volja za moći teži vladavini nad svime, nad universumom kao takvim i u cjelini. U tome je njezina bezgraničnost, ali i ograničenost. Svaki njezin korak naprijed naposljetku ipak znači jedino i samo vječno ponovno došašće onoga jednakog. Zaključak je knjige bio prava diverzija za ondašnje zastupnike dijalektičkog materijalizma u Sloveniji: budući da ontološko-povijesni imperijalizam sazrijeva u dijalektičkom materijalizmu, ne smijemo više zatvarati oči pred nihilističkom dimenzijom dijalektičkog materijalizma.

Urbančič se također bavio problemom »dijafore« između naroda i nacije, što je rezultiralo knjigom *Uvod u pitanje naroda* (1981.), kao i potonjim intenzivnim uključanjem u rad *Nove revije* i otvorenim zalaganjem za projekt demokratske slovenske autokonstitucije, što mu je priskrbilo ne baš mali broj javnih napadaja. Nakon slovenskog osamostaljenja Urbančič se, ne časeći ni časa, vraća čistoj filozofiji, mišljenju bivstvovanja i pitanju smisla bivstvovanja. Već je devedesetih godina započeo pri Slovenskoj matici izdavati prijevode Nietzscheovih djela, tako da su njegovom zaslugom na slovenski jezik prevedeni gotovo svi Nietzscheovi spisi. O Nietzscheu je objavio i dvije knjige pod zajedničkim naslovom *Zaratustrina predaja* (1993., 1996.). Prva ima podnaslov *Put prema začetku povijesti europskog bivstvovanja*, a druga *Uz kraj povijesti bivstvovanja*. Potom su slijedile knjige *Moć i vlast* (2000.) i *Opasnost bivstvovanja* (2004.). U svim tim djelima Urbančič se nije suočio samo sa svjetsko-povijesnom krizom humanosti, s krizom moderne europske ljudskosti, nego prije svega i iznad svega s krizom samog bivstvovanja. Urbančič opasnost bivstvovanja misli kao ono što se prigada kao konačna epoha bivstvovanja, kao epoha koja ugrožava europskog čovjeka onečovječe-

njem, a svijet pak rastvaranjem stvari svijeta u nešto puko raspoloživo. Bit te opasnosti izvire iz biti tehnike, iz raspoloživosti kao biti sveobuhvatne prakse znanosti. Ta je opasnost izvornija, zato i dublja od svake kapitalističko-ekonomske ili političko-terorističke, pa čak i od bio-tehnološke opasnosti. Jer to je konačnica epohe povijesti ne-biti bivstvovanja, ne-biti koja pripada samom bivstvovanju. I zato, formirajući prezentnu formaciju nihilizma, dovodi u pitanje sve postojeće vrednote, uključujući i one najviše. Tim je knjigama Urbančič prije svega posegnuo u središte sadašnjih rasprava ne samo o europskom duhu nego i o globalizmu i globalnoj etici.

Premda mu je komunistička vlast spriječila izbor u zvanje sveučilišnog profesora, Urbančič je svojim djelom postavio temeljne okvire za studij fenomenologije i hermeneutike, za proučavanje slovenske filozofske tradicije, a do sama kraja svojega života otvarao je fundamentalna pitanja o sudbini čovjeka u epohi prezentne, što će reći krajnje opasnosti bivstvovanja.

Posljednja knjiga Ivana Urbančiča *Povijest nihilizma*, objavljena 2011. (hrvatski prijevod Maria Kopicća u pripremi), predstavlja grandioznu studiju nastalu iz desetljećima nagomilavanoga filozofskog iskustva, zrele misaonu sintezu prirodno proisteklu iz Urbančičevih prethodnih knjiga, pa zato nije ništa neobično, a ponajmanje neopravdano, da je tu knjigu i njezin autor, zajedno s onima koji su bliže upoznati s cjelinom njegova djela, razumio i doživio kao završni kamen na filozofskom zdanju što ga je gradio tijekom cijelog života i cijelim svojim životom. Misleći i pišući protiv dominantne struje, taj samotni aristokrat slovenske filozofije bio je vazda smiono i postojano pripravan u filozofskom krajoliku ići putem koji je odabrao i na tom se putu orijentirati jedino i samo prema onim imperativima što ih je nametala sama stvar filozofskog mišljenja. Ivo Urbančič, to je obrazac posvećenosti filozofiji, obrazac založenosti filozofiji i njezinu dostojanstvu.

Mario Kopic